

వరండా

జి.యస్.ఎ. కృష్ణమూర్తి

వర్షం ఎక్కువవుతోండగా లైబ్రరీ నుండి వెలుపలికి వచ్చాను. వర్షానికి భయపడి నేను ఎప్పుడూ ఎక్కడా ఆగిపోయింది లేదు. అందుకే తడుస్తూనే బయల్దేరాను ఇంటికి. ఇల్లు చేరేసరికి తడవి ముద్దులపోయాను. వరండా ప్రక్కనున్న సందులోకి వెళ్ళబోతున్న నన్ను చూసి బిగ్గరగా దగ్గుతున్న బాబాయ్ దగ్గును ఆపుకుంటూ అరిచాడు.

“ఎందుకురా అబ్బీ అలా తడిచావు? ఎక్కడ చూసినా విషజ్వరాలున్నాయంటున్నారు ఊర్లో!”

జవాబుగా చిన్నగా నవ్వి సందులోకి వెళ్ళుకుండా వరండా పైకెక్కి వెళ్ళి బాబాయ్ మంచం దగ్గరగా నిలబడ్డాను.

అనేక సంతురాలుగా చల్లనీళ్ళ స్నానానికి అలవాటుపడిన వాడైనడం వల్లా, అనేక ప్రాంతాలలో, అనేక రకాల వాతావరణాలలో కాలంగడిపి వచ్చిన వాడైనడం వలన ఎంత వర్షంలో తడిచినా నాకు కనీసం జలుబు కూడా చేయదు. అయితే ఈ పెద్దవాళ్ళకు పిల్లలు ఎంత పెద్దవాళ్ళయినా

ఇంకా చిన్న పిల్లలుగానే కన్పిస్తారేమో! ప్రతిదానికి కంగారు పడిపోతుంటారు.

“ఎలా ఉంది బాబాయ్? ఒంట్లో!” అని ప్రేమగా అడిగాను.

ఉమ్మడి కుటుంబాలలో వయసు వుడిగి పోయిన ముసలి వాళ్ళను గూర్చి ప్రత్యేక శ్రద్ధ కన్పించేవారు తక్కువ సహజంగా. నా ప్రశ్నకు బాబాయ్ కళ్ళలో తడి కన్పించింది కొద్దిగా.

“ఏముందిరా అబ్బీ... పోయేకాలమే కానీ.. వచ్చే కాలం కాదు కదా? మొన్నటికి డెబ్బయి రెండేళ్ళు పూర్తయాయి నాకు. ఇంకెన్నాళ్ళుండ బోతాను? మహా అయితే క్షింకో రెండుమాడు వెలలు... అంతే!” అన్నాడు.

ముసలాయన చెప్పింది నిజమే. ఆయన చాల రోజులుగా జబ్బుపడి ఉన్నాడు. ప్రస్తుతం మంచం దిగలేని స్థితిలోకి వచ్చేసింది ఆయన పరిస్థితి.

బాబాయ్ తో మాట్లాడి వరండా దిగి వచ్చే స్తోంట్ ఆయన అన్నాడు:

“ఒరేయి అబ్బీ... ఈ వరండాలో ఓ దేముడి పటం తగిలించరా. చనిపోయేముందు దేవుడ్ని చూస్తూ కన్నుమూస్తాను.”

నా మనసు అదోలా అయిపోయింది. తల ఊపి సందులోకి వచ్చేశాను.

సందు చివర్నవున్న నా గదిలోకి నేను చేరుకునేసరికి నా గదిలో మూతపెట్టబడ్డ పాత్రలో చపాతీలు, ప్లాస్టుల్ పాలు బల్లమీద సిద్ధంగా ఉన్నాయి.

నేను రాతులందు భోజనం మానేసి రెండేండ్లు అయింది. నా గది తాలంపెవి మరోటి ఇంట్లో వాళ్ళవద్ద ఉంటుంది. అందువల్ల నేనున్నా లేకపోయినా పిల్లలు సరిగ్గా రాత్రి ఏడు గంటలకు నా రాత్రి ఆహారంగా చపాతీలు, పాలు నా టేబిలుమీద ఉంచేస్తారు.

తల తుడుచుకుని దుస్తులు మార్చుకుని కుర్చీలో కూర్చుని చల్లారిపోతున్న చపాతీలు తింటూ నా గదిలో ఉన్న ఒకే ఒక దేముడి ఫోటోకేసి చూశాను.

* * *

సకల దేవతలూ పరివేష్టించి కొలుస్తోండగా, అక్షీదేవి పాదములు ఒత్తుతోండగా సర్వాలకారభూషితుడై ఆదిశేషుడిమీద పవలించి వున్న శంఖు, చక్రధారి పోటోను ఉదయం పది గంటలప్పుడు తీసుకువెళ్ళి వరండాలో బాబాయ్

మంచం ప్రక్కనున్న గోడమీద మూడు మేకుల సహాయంతో బాబాయ్ పడుకున్నా కూడా పటం స్పష్టంగా కనిపించేలా వాల్చి తగిలించాను.

బాబాయ్ కళ్ళు మెరిశాయి. ప్రశంసా పూర్వకంగా నాకేసి చూశాడు.

“బాబాయ్! హాయిగా నా గదిలోకి వచ్చేయి రాదూ? చలిగాలిలో ఈ వరండాలోనే ఉండి అవస్థ పడకపోతే?!” అన్నాను.

ఆయన బిగ్గరగా నవ్వాడు.

“ఒరేయి అబ్బీ... అసలు ఈ వరండాలు ఉడిగి బుడిగిలోకి వచ్చే ముసలివాళ్ళు కోసమే సృష్టించబడ్డాయిరా నాన్నా!” అన్నాడు.

“ఘో బాబాయ్! నీది మరి చాదస్తాం!” అన్నాను తెల్లబోయి.

“చాదస్తాం కాదురా నాన్నా... యధార్థం. మానవ జీవితంలో అతి భయంకరమైనది మనిషి చమరదశ. ఈ దశలో మనిషి ముసలితనంతోటి, బబ్బులతోటి వీడింపబడుతూ అసహ్యంగా తయారవుతాడు. ఆ అసహ్యాన్ని తక్కినవాళ్ళు భరించడం కష్టం. తక్కినవాళ్ళు భరించగలిగినా తను తక్కినవాళ్ళు మధ్య ఉండలేడు చమర దశలోని మనిషి. ఈ దశలోని మనిషి కోటిశ్వరుడు కావచ్చు, బిచ్చగాడు కావచ్చు... నిరాశా నిస్పృహలకూ, పంటరితనానికీ లోసుగాకుండా తప్పించుకోలేడు.

అందుకే తక్కినవాళ్ళు తమకు తెలియకుండానే కాస్త దూరంగా ఉంచాలని ప్రయత్నిస్తారు... తమ వారికి కాస్త ఎడంగా ప్రత్యేకంగా వంటరిగా ఉండాలని అనుకుంటాడు. అలా వారు ఉంచడానికి, ముసలివాళ్ళు ఉండడానికి చక్కగా పనికివచ్చే ప్రదేశం... ముఖ్యంగా మధ్యతరగతి ఇళ్ళలో... ఏదో తెలుసా? వరండా!”

గబగబా చెప్పడంవల్ల కొద్దిగా దగ్గి ఆయాసపడ్డా నవ్వుతున్నాడు బాబాయ్. జీవితాన్ని కాచి వడపోసిన విజ్ఞానం ఆయన మనసు నిండుగా ఉంది. ఆయన చెప్పే ప్రతి మాటలోనూ వంద శాతం నిజమూ ఉంది.

“ఈ వరండాలోనే మా తాతవాళ్ళ అమ్మా నాన్నలు... అంటే మా ముత్తాత, ముత్తమ్మలు తమ చివరి రోజులు గడిపారని విన్నాను. మా తాతగారు ఆరడుగుల ఆజానుబాహుడు. తన చివరి దశలో దాదాపు ఆరునెలలు ఇదే వరండాలో ఇదే మంచంమీద బబ్బుతో తీసుకుని, తీసుకుని చనిపోవడం నేను చూశాను. ఆయన పోయాక ఆ రైల్వే కంఠా మా బామ్మ ఈ మంచం మీదకు చేరి కొద్దిరోజులలోనే కన్నుమూయడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం వుంది. అసలు ఆ రోజులలోనే వీధిన వెళ్ళేవారికి ఈ మంచంమీది మనుషులు కనపడకుండా ఉండడాన్ని వరండా సగానికి ఈ ఒంటి ఇటుక గోడ కట్టించారు.

ఈ మంచంమీద ఈ వరండాలో మనవాళ్ళు

ఎందరో కడపటిరోజులు అస్థుభవించారు. నీవు చూసింది చాల కొద్దిమందినే! ఇప్పటికీ ఆఖర్లు కన్నుమూసినవాడు మీ నాన్న. వదేళ్ళు దాటింది కదా? వాడికన్నా నేను రెండేండ్లే చిన్నవాణ్ణి... ఇప్పటికీ ఈ ఇంట్లో అందరికన్నా పెద్దవాణ్ణి... ఇంకా కొన్నిరోజులలో...” అంటూ అర్ధోక్తిలో ఆపేసి నవ్వుతున్నాడు బాబాయ్.

నా ఒళ్ళు జలదరించింది. వయసు ఉడిగిన వాళ్ళు చాలామంది తమ మరణాన్ని గూర్చి చాలా తేలికగా తీసుకుంటారు. మా జాబాయి మరీనూ. ఆయనకు చావంటే ఏదో పకోడీలు కొరుక్కు తిన్నట్లుగా ఉన్నట్లుంది.

* * *

పదిరోజులు గడిచాయి.

బాబాయ్ ఆరోగ్యం మరి దిగజారిపోయింది. ఆహారం తీసుకోవడం బొత్తిగా మానేశాడు. కాలకృత్యాలు అన్నీ మంచంమీదే జరిపించాల్సి వస్తోంది.

“ముసలాయన టాపే కట్టే సేలావున్నాడు!” అనుకుంటున్నారు ఇంట్లో వాళ్ళందరూ. మునుపటికన్నా మరికాస్త శ్రద్ధగా ఆయనకేసి చూస్తున్నారు అందిరూ. అందరికన్నా ఎక్కువ బాధపడ్డవాడూ ఆయన సేవా శుశ్రూషలలో ఎక్కువభాగం పంచుకున్నవాడూ నాను. వాడు బాబాయ్ పెద్దకొడుకుకి రెండవ పుత్రుడు.

ఒకరోజు ఉదయం ఎనిమిది గంటల ప్రాంతంలో నా గదికి వచ్చాడు వాడు.

“బాబాయ్! మీరు నాకు కాస్త తోడు రావాలి!” అన్నాడు వచ్చి రావడంతోటే.

“ఎక్కడికివా? ఎందుకూ?”

“వరండాలోకి. తాతయ్య కాలకృత్యాలు కూడా మంచంమీదే చేసుకుంటున్నాడా? ఆయన బట్టలు మార్చడానికి, ఆయనకు ఒళ్ళు తుడవడానికి అమ్మా, అత్తయ్య వాళ్ళందరూ

అయిష్టత చూపుతున్నారు. అసలు ఆయనకు సరయిన సౌకర్యాలు సక్రమంగా అమరడంలేదు ప్రక్కమీద. మీరుగానీ ఉదయం ఒక అరగంట, సాయంకాలము అరగంట నాలో సహకరిస్తే ఆయనకు మనం చేయగలిగిన సేవలు చేయవచ్చు శుభంగా!” అన్నాడు.

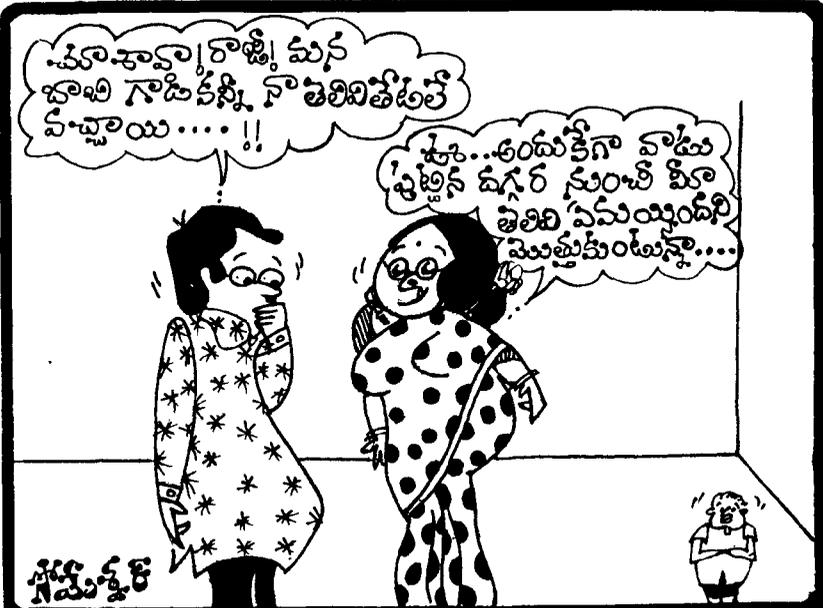
వాణ్ణి చూస్తూంటే ముచ్చటేసింది నాకు.

బి. ఎ. మొదటి సంవత్సరం చదువుతున్న చాకు లాంటి కుర్రాడువాడు. వాడిలోని దయాహృదయానికి వాడివైపు ప్రశంసాపూర్వకంగా చూడకుండా ఉండలేకపోయాను.

వాడి వెంబడి వరండాకేసి నడిచాను.

వాడు మొదట ఇంట్లోకి వెళ్ళి ఓ సాత చాప తీసుకువచ్చాడు. దాన్ని క్రిందపరచి నా సహాయంతో బాబాయ్ని మంచంమీదనుండి చాప మీదకు దించి పడుకోబెట్టాడు. తరువాత చకచకా మంచం మీదవున్న పడకమీది దుప్పట్లూ, దిండు ముసుగు అన్నీ తీసి కట్టుకట్టి పనిమనిషి చేతికి ఇచ్చి వెళ్ళి. దగ్గరలోఉన్న పిల్లకాలువలో ఉతుక్కురమ్మని పురమాయించాడు. ఇంట్లోంచి వేరే దుప్పట్లు, దిండు గలిబు, ఓ రబ్బరు పీటు తెచ్చి మంచంమీద ప్రక్క నీలుగా తయారు చేశాడు. ఇంట్లోంచి ఓ చిన్న గ్లాసులో ఉన్న నీళ్ళు తెచ్చి బాబాయ్ నోరును శుభ్రపరిచాడు. మళ్ళీ ఇంట్లోకి వెళ్ళి ఓ పెద్ద బేసిన్లో వేడి నీళ్ళు తెచ్చి ఆ నీటిలో నాలుగు చుక్కలు డెబ్బాల్ వేసి ఓ టవలుతో ఆ నీళ్ళు అద్దుకుంటూ ముసలాయన ఒళ్ళంతా శుభ్రంగా తుడిచి, ఆయనకు శుభ్రంగా ఉతికిన లుంగీ కట్టుబెట్టాడు. తరువాత నా సహాయంతో బాబాయ్ని జాగ్రత్తగా మంచంమీదకు చేర్చాడు.

నిజానికి నేను చేసింది చాల స్వల్పం. వాడు పట్టుకోమన్నట్లు బాబాయిని పట్టుకోవడం.

వాడు క్యాలిఫోర్నీ మేల్ నర్సులా చకచకా పనంతా చేశాడు.

ప్రతిరోజూ ఉదయమూ, సాయంకాలమూ రెండు పర్యాయాలు వాడూ, నేనూ కలసి ముసలాయననూ, ఆయన పక్కనూ శుభ్రపనిచే కార్యక్రమమును కొనసాగించసాగాము. ఇంట్లో వాళ్ళందరూ మా పనిని చూసి చాల సంతోషపడ్డారు. వాళ్ళ సంతోషానికి రెండు కారణాలు కన్పించాయి నాకు. ఒకటి... వాళ్ళకు శ్రమ తగ్గడం. రెండు... ముసలాయనకు ఎవరో ఒకరు సేవలు చేస్తున్నారనే సంతృప్తి కలగడం.

వానూని చూసి కాస్త బుద్ధి తెచ్చుకున్న తక్కిన పిల్లల గంట గంటకూ బాబాయని శ్రద్ధగా విచారించి ఆయనచేత ఏదో ఒకటి త్రాగిస్తున్నారు అక్కరగా.

మా సామిలి డాక్టరు రవిచంద్ర ప్రతిరోజూ వచ్చి ముసలాయనని చూసి వెల్తున్నాడు. ఏవో మందులు, ఇంజక్షనులు ఇస్తూనే వున్నాడు.

నా అసిస్టెన్సు తీసుకుని వానూగాడు ఎంతో జాగ్రత్తగా ముసలాయన్ని చాలా పరిశుభ్రంగా ఉంచుతున్నాడు. అయినాకూడా బాబాయి దురదృష్టం ఏమిటోగాని ఆయనకు బెడ సోర్పు ప్రారంభం అయ్యాయి.

మొదట వీపులో వచ్చాయి పుండ్లు. డాక్టరు ఇచ్చిన పౌడర్ అద్ది, గాజుగుడ్డతో పుండ్లకు డ్రెస్సింగ్ చేసి ప్రక్కకు తిప్పి పడుకోబెట్టాడు వాను ఆయనను. మరునాడు ఉదయానికి ప్రక్కలోకూడా వచ్చాయి పుండ్లు.

ఒళ్లంతా రెండుసార్లు బాగా తుడిచి పుండ్లకు డ్రెస్సింగ్ చేసి ఇలువైపు తిప్పి పడుకోబెట్టాడు వాను ఆయనను. మరునాటికి ఈవైపు కూడా వచ్చేశాయి పుండ్లు.

ఏమిటి చెయ్యడం? అని నావైపు ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు వాడు. నేనేంచెప్ప గలను? జబ్బుపడ్డ మనిషికి ఎలా సేవ చెయ్యాలి వాణ్ణిచూసి నేర్చుకుంటున్న మనిషిని నేను. తక్కినవాళ్ళ నాకన్నా అన్యాయం. కానాలంటే ఏడుస్తారు, బాధపడతారు తప్ప అంతకుమించి ఏమీచేయలేరు.

“బాబాయ్! తాతయ్యను బోర్లగిలా పడుకోబెట్టడానికి వీలులేదు. ఎందుకంటే ఊపిరి ఇస్తేనే సరిగ్గా ఆడడంలేదు ఆయనకి. బోర్లగిలా పడుకోబెడతే అసలు ఆడదు ఊపిరి. కాబట్టి... వీపులో పుండ్లు కాస్త ఆరిపోయాయిగా... బాగా డ్రెస్సింగ్ చేసి వెళ్ళకొకటే పడుకోబెడతము...”

నేను తల ఊపాను. అరగంటలో ఆయన ఒళ్ళంతా శుభ్రపరచి పుండ్లకు బాగా మందువేసి డ్రెస్సింగ్ చేసి వెళ్ళకొకటే పడుకోబెట్టాము.

ఆ కార్యక్రమం అయ్యాక ఇద్దరూ వెళ్లి డాక్టరు రవిచంద్రను హాస్పిటల్ లో కలిసి పరిస్థితి చెప్పాము వివరంగా.

వ రం డా

“ఏం జరిగినా ఇంకో నాలుగైదు రోజులు... అంతే! కానాలంటే మీ తప్పికి హాస్పిటల్ లో అడ్మిట్ చేసుకుని సెలెన్ ఇస్తాను. ఏమిచ్చినా లైఫ్ ఇవ్వలేను!” అని చెప్పేశాడు డాక్టరు.

“దేవుడిపై భారం వేసి హాస్పిటల్ లో చేర్చిస్తాము” అన్నాడు వానూ వాళ్ళ నాన్న. కానీ ముసలాయన హాస్పిటల్ లో చేరడానికి ససేమిరా ఒప్పుకోలేదు.

“ఒరేయి అబ్బాయిలూ పోయేసాణాన్ని సెలెన్ బాబుల్లు ఆపలేవురా... ఆపగలిగినా ఒకటి రెండు రోజుల మాత్రమేగా? హాస్పిటల్ లో ఇంతకన్నా సౌకర్యాలు నాకు లభించవు. నన్ను ఇక్కడ ఇలాగే ప్రశాంతంగా ఉండనివ్వండి. ఇక్కడే కన్నుమూస్తాను. ఇదే నా ఆఖరి కోరిక!” అనేశాడు ఆయన.

నా చితాగ్ని వెలిగిన చోటు

శిరసెల్లిన పశుతత్వం
చీలిపోయే చోటు
సౌందర్య పాంగ బింబాలు
శతధాదుల్లిపోయే చోటు
ఈర్ష్యా వాహనులు
ఇంకపోయే చోటు
అసమానతల హద్దులు
అణగారే చోటు
పాంచభౌతిక కళేబరం
పంచవిధాల విశ్లేషితమయ్యే చోటు
మానవతా మందార పుష్పం
పరిమళాలు ప్రసరించే చోటు
శాశ్వత శాంతి పవనాలు
సంగమించే చోటు
అదే అదే నా చితాగ్ని వెలిగిన చోటు.

- మునుమూరు రఘువర్మ

కొద్దిగా పాలు, లేదా పండ్లరసం తప్ప ఆయన కడుపులోకి పునవదార్లం ఏదీ వెళ్ళలేదు ఆవుటికి ఇరవై రోజులుగా.

* * *

“బ్రతికిన బ్రతుకు చచ్చే చావులో తెలుస్తుంది!” అనేది ఒక సాత సామెత. ఇహలోకయాత్ర ముగించేప్పుడు పుణ్యాత్ములైతే సుఖంగానే వుండి సుఖంగానే కన్నుమూస్తారనే దీని భావము. కానీ ఈ సామెతలో ఆట్టే నిజం లేదనిపించింది నాకు. ఎందుకంటే నాకు తెలిసి నంతవరకూ మాబాబాయ్ లాంటి అతిమంచివాళ్ళు ఈ లోకంలో చాల తక్కువ. అలాంటి మంచి మనిషి చనిపోయేప్పుడు చాల బాధ అనుభవించాడు. చాల పునంగా బ్రతికిన వ్యక్తి ఆయన. ఆయన చాల దయాపూర్ణుడు కూడా!

ఓ సంఘటన నాకు ఇప్పటికీ కళ్ళకు కట్టినట్లు జ్ఞాపకం ఉంది. నేను చిన్నవాడుగా వున్నప్పుడు ఓసారి బాబాయ్ ఏదో పనిమీద ఓ పల్లెటూరు వెళ్ళావుంటే నేనూ వెళ్ళాలని మారాంచేసి ఆయనను ఒప్పించి ఆయన వెంబడి వెళ్ళాను. ఆ పల్లెకు బస్ సౌకర్యములేదు. పని ముగించుకుని కాలినడకన కాలిదారిన తిరిగి వస్తూ వున్నప్పుడు దారిలో ఇంకో చిన్న పల్లెటూరు వద్ద క్రిందపడి కొట్టుకుంటున్న ఓ మూర్ఖరోగిష్టి బిచ్చగాడు కన్పించాడు మాకు. కొందరు బిందెలతో నీళ్ళు తెచ్చి అరిచి నెత్తినా, ఒళ్ళంతా కుమ్మరిస్తున్నారు.

అతనికి తెలివి వచ్చాక... అసలే చలి కాలమేమో, అతడు గడగడా వణుకుతూ ఉంటే మా బాబాయ్ తను తోడుకున్న చొక్కా, కప్పుకున్న వస్త్రమూ రెండూ తీసి అతనికి ఇచ్చేసి గోసి పంచెతోటే బయల్దేరి వచ్చేశాడు. అంతటి ఉదారుడూ, మంచుమనసు కలిగినవాడూ ఆయన బాబాయ్ చివరరోజులు చాల ఘోరంగా గడిచాయి... “లలాట లిఖితే పునః ప్రయాతి” అన్న మాక్తి నిజం అనిస్తుంది.

పడకపుండ్లు ఉద్భవం అయిపోయి ఆయన శరీరం వాసన పట్టిపోయింది. వానుగాడూ, నేనూ ముక్కులకు అడ్డుగా తుండుగుడ్డలు కట్టుకుని ఆయన ఒళ్ళు తుడచి మందులు పూయసాగాము. ఆయన శరీరానికి చీమలు పట్టుకుండా మంచం చుట్టూ గెమాక్స్ పౌడర్ వేసి, వాసన ఎక్కువగా రాకుండా ఫెనాయిల్, డెట్టాయిల్ నీళ్ళలో కలిపి చల్లేవాడు వాను.

“నాలుగైదు రోజులే” అన్న డాక్టరు రవిచంద్ర అంచనా తప్పయింది. ఏ కాస్త కదిలించాలన్నా నరకయాతనకు గురవుతూ దాదాపు పదిహేనురోజులు బాధపడ్డాడు బాబాయ్.

తీరా ఆయన కన్నుమూసే ముందు నేనుగానీ, వానూగానీ ఆయనవద్ద లేము. చనిపోయేముందు “వానూ, వానూ” అని కలవరించాడట ఆయన. వానూవాళ్ళ నాన్నగారు త్రాగించిన గుక్కెడు తులసి తీర్థం త్రాగి వానూ కోసం ఎదురుమాస్తా ఇహలోక యాత్ర ముగించుకుని వెళ్ళిపోయాడు ఆయన.

* * *

రావల్పిన బంధువులందరూ వచ్చేశారు. ఇంట్లో అడుగు పెట్టడాన్ని అడుగు స్థలం లేకుండా మనుషులు నిండిపోయారు. ఏడువులతో దుఃఖాలతో బాబాయ్ అంతిమయాత్ర ప్రారంభ మైంది. అంతటి శోభ సముద్రంలోనూ కన్నీరు కార్చని వ్యక్తులు ఇద్దరే ఇద్దరు. ఒకరు నేను, రెండవ వ్యక్తి వానూ!

బాబాయ్ భౌతికకాయాన్ని పంచ భూతాలలో కలిపేసి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు వాణ్ణి అడిగాను “వానూ! నీకు ఏడుపు రాలేదురా?”

వాడు చిన్నగా నవ్వాడు. “ఏడుపు రాలేదు బాబాయ్! పూర్ణయంత్రో కొద్దిగా దుఃఖంగా